

UDK: 364.22 : 053.2 : 347.6
izvorni znanstveni članak
primljen 27. 2. 2017.

Dr. sc. Željko GALIĆ, docent
Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

OBITELJSKOPRAVNO I INSTITUCIJSKO UZDRŽAVANJE U FUNKCIJI SMANJIVANJA SIROMAŠTVA DJECE

Sažetak

Iznimno težak materijalni položaj djece jedan je od najbolnijih pokazatelja siromaštva širih slojeva pučanstva u bosanskohercegovačkom društvu.

Autor u radu analizira uzročno-posljedične veze između normativnog stanja, objektivnih okolnosti i nesređenih društvenih odnosa, koje stvaraju pretpostavke za osiromašenje djece i obitelji s djecom. Ukazuje na potrebu sustavnih promjena u društvenim pristupima i normativnoj sferi, tako što će se primarni naglasak staviti na pravedniju raspodjelu materijalnih dobara kao pretpostavke za efikasniju zaštitu obitelji s djecom, a posebice nezaštićenih i ugroženih kategorija djece.

Ključne riječi: siromaštvo djece, obiteljsko uzdržavanje, socijalna zaštita, pravednija raspodjela, zaštita prava djece.

1. Uvod

Siromaštvom bi se u suvremenim uvjetima moglo smatrati stanje nedostatka osnovnih mogućnosti za dostojanstven¹ život. Jasno je da se siromaštvo manifestira na razne načine, među kojima su:

- nedostatak prihoda i sredstava, dostatnih za osiguranje održive egzistencije,²
- narušeno zdravlje, glad i neuhranjenost,
- ograničena ili nikakva dostupnost obrazovanju i ostalim temeljnim uslugama,
- povećana smrtnost, uključujući smrtnost od bolesti,
- beskućništvo i neprimjereni stambeni uvjeti,
- nesigurno okruženje, društvena diskriminacija i izolacija.

1) Zanimljiva su razmišljanja njemačkog filozofa I. Kanta, koji je kontekstu ekonomskih i novčarskih odnosa razlikovao cijenu, vrijednost i dostojanstvo. Za ono što dostojanstvo ima, ne postoji ekvivalent, i ta se vrijednost ne može izjednačiti ni s čim (izvor: Kant, I., *Metafizika čudoređa*, Matica hrvatska, Zagreb, 1999., str. 79.)

2) Kad se govori i misli osiromaštvu, u igri je i novac – i obratno, gdje je novac u igri, tu se misli i na siromaštvo, socijalnu hladnoću i racionalno, egoistično kalkuliranje. Novac „nikoga ne čini sretnim i sigurnim, ali svakomu omogućuje da na relativno ugodan način bude nesretan. Pred njim je sve relativno.... S njime je kao s morskom vodom, što je više pijete, to ste žedniji“. Izvor: Koprek, I., „*Homo oeconomicus*“ ili „*homo religiosus*“, u *Religije i novac*, Zbornik radova međunarodnog simpozija održanog u Zagrebu 11. prosinca 2004., Zagreb, 2005., str. 12.

Glavni su ekonomski uzroci siromaštva u suvremenim uvjetima ratne posljedice, različiti gospodarski poremećaji, privatizacija, ograničene mogućnosti zapošljavanja, negativni utjecaji tržišta i neprimjerena socijalna zaštita.

Razmatranje problematike siromaštva djece po prirodi stvari podrazumijeva stjecanje saznanja o širem društvenom kontekstu te pojave, odnosno postojanja siromaštva i drugih slojeva pučanstva i to osoba bez ikakvih primanja, nezaposlenih, umirovljenika, invalidnih osoba, studenata...

Siromaštvo je imanentno samoj povijesti ljudskog društva, ovisilo je o društveno-ekonomskim odnosima ali i o prirodnim katastrofama i društvenim turbulencijama. U kontekstu društveno-ekonomskih odnosa svakako je važan segment stvaranje i raspodjela materijalnih dobara, što je uočeno od samih početaka organizacije ljudskog društva. Tako su se prve društvene norme koje su nastale u ljudskoj zajednici odnosile na regulaciju dvaju bitnih područja ljudskog života: 1. spolnosti i rađanja kao i normiranja životnog zajedništva žene i muškarca i ostalih članova obitelji, te 2. načina stvaranja, raspodjele i potrošnje materijalnih dobara. Te društvene norme s vremenom su dobivale pravnu snagu, usavršavale se i uobličavale na državnoj i međunarodnoj razini, a suvremena problematika egzistencijalnih i obiteljskih odnosa veže za karakter i primjenu tih normi. Ako segment raspodjele društvenih dobara u sebi ima elemente solidarnosti, pravičnosti i etičnosti, u takvom obiteljskom okružju i društvenom sustavu može se očekivati primjerena zaštita najslabijih i najranjivijih kategorija pučanstva, a to bi zapravo trebale biti primarne zaštitničke uloge obitelji i socijalne države. Materijalna su dobra u svojoj svrhovitosti namijenjeni da posluže svima. Stoga je s moralnog i društvenog stajališta važno kako se raspodjeljuje, tko s njima upravlja i kako se koriste.

Prava i dužnosti djece zauzimaju posebno mjesto u sustavu ljudskih prava jer pokrivaju sva područja životnih odnosa djeteta, a ponajprije su obostrano usmjerena na roditelje i druge članove obitelji. Aktivnosti državnih institucija i tijela u ostvarivanju i zaštiti dječjih prava korigiraju se nedostaci konkretnih obiteljskih odnosa,³ a time se ujedno izravno ostvaruje zaštita individualnih prava ali i obitelji kao cjeline. Inače, problematiku smanjivanja siromaštva djece bit će zanimljivo pratiti kroz dva dinamična pokazatelja: jedan je vezan za ispunjavanje obiteljskih obveza, a drugi za ostvarivanje društvene solidarnosti.⁴

2. Obiteljskopravno i institucijsko uzdržavanje

Uzdržavanje i socijalna davanja možemo definirati kao prijenos dobara za života, a ostvaruju se unutar obiteljskopравnih odnosa ili intervencijom suvremene države. Utvrđivanje roditeljskopравnog odnosa i roditeljske skrbi u načelu je pretpostavka za ostvarivanje najpovoljnijeg oblika uzdržavanja za djecu – tj. obiteljskopравnog uzdržavanja. S druge strane, socijalna davanja ovise o ekonomskoj snazi društva, funkcioniranju pravnog sustava i dosegnutoj razini primjene načela pravičnosti pri određivanju potrebitih

3) Međutim suvremena prava u nekim situacijama štite djecu od vlastitih roditelja; predstavnici državnih tijela izravno komuniciraju s nekim članovima obitelji ne uvažavajući druge članove; a u sferi odgoja državne institucije, posebice škola preuzimaju dosta dužnosti i funkcija koje je prije imala obitelj.

4) Ta solidarnost posebice dolazi do izražaja u različitim obiteljskim krizama, gospodarskim pothvatima u sklopu obitelji, obiteljskim prigodnim okupljanjima, kao i u situacijama kada društvena zajednica zakaže u svojim djelatnostima.

osoba i raspodjeli materijalnih dobara, i često su, zbog nedostatka jednog ili više čimbenika, manjkava ili nedovoljna.

U Bosni i Hercegovini⁵ je prema nepotpunim podacima iz 2010. godine bilo oko 2000 djece bez roditeljske skrbe⁶ (od čega je oko dvije trećine u Federaciji BiH). Međutim, prema nekim procjenama⁷ broj takve djece je dosta veći jer sva djeca koja su smještena u različitim vjerskim institucijama ili nevladinim organizacijama nisu evidentirana, kao ni djeca u udomiteljstvu, gdje je smještaj ostvaren od strane roditelja bez posredovanja centara za socijalnu skrb.

Ustav BiH delegira pitanja socijalne zaštite na razinu entiteta i ne ističe posebno pitanja obitelji i zaštite djece. Tako je zaštita djece uređena kroz desetke različitih zakona i na različitim razinama, a u njima nisu dovoljno i ujednačeno uređeni mehanizmi ostvarivanja i zaštite prava djece. Domaća zakonodavstva drže iznimno važnim djetetov interes utvrđivanja njegovih roditelja. Uređena je neopozivost izjave o priznanju majčinstva i očinstva;⁸ ako postoje poteškoće u situacijama utvrđivanja očinstva glede davanja potrebnog pristanka majke djeteta, skrbničko tijelo može dati suglasnost na priznanje u nekim okolnostima. Pored toga, uređene su ovlasti i suradnja državnih tijela – centra za socijalnu skrb i matičara glede ostvarenja saznanja djetetovih roditelja, posebice kada je dijete upisano u matičnu knjigu rođenih bez podataka o ocu.⁹ Osim toga, centar za socijalnu skrb ima pravo podnijeti tužbu radi utvrđenja majčinstva i očinstva, do navršene osamnaeste godine života djeteta, a što je posebice značajno u situacijama kada to ne želi otac ili majka.¹⁰

Zakonska pravo i dužnost roditelja je uzdržavati vlastitu maloljetnu djecu – iskoristiti sve svoje mogućnosti i sposobnosti¹¹ da im osiguraju životne uvjete potrebne za njihov rast i razvoj.¹² Oni tu dužnost u pravilu obavljaju zajednički, sporazumno i ravnopravno, a u posebnim slučajevima određenim zakonom o djetetu će se skrbiti samo jedan roditelj. Dužnosti uzdržavanja djeteta postoji i u situacijama kada roditelj ne ostvaruje roditeljsku skrb, ili mu je ograničena ili oduzeta roditeljska skrb – primjerice ako je razveden ili poništen brak, ili u drugim slučajevima odvojenog života roditelja. U slučajevima kada temeljem odredaba čl. 153. ObZ FBiH sud roditelju oduzme pravo ži-

5) Dalje u tekstu: BiH

6) Usp. Selimović, J.; Sofović, J., Položaj djece u Bosni i Hercegovini, Analiza položaja djece bez roditeljskog staranja zasnovana na pravima djece, Sarajevo, 2010., str. 7.

7) Primjerice, prema procjenama UNICEF-a taj broj kreće se od 3 do 3,5 tisuća, a od toga 41% su djeca bez oba roditelja, 36% su napuštena djeca, a oko 16% njih ima roditelje koji se nisu u stanju skrbiti o njima. Procjenjuje se da je manje od 40% djece bez roditeljske skrbi smješteno u institucije. Izvor: https://www.unicef.org/bih/ba/media_7114.html, pristup: 1. 2. 2017.

8) V. primjerice čl. 59. Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine (dalje u tekstu: ObZ FBiH), a takve odredbe imaju i druga dva zakona: Porodični zakon (Republike Srpske) – (dalje u tekstu: PoZ RS) i Obiteljski zakon Brčko Distrikta (dalje u tekstu: ObZ BD).

9) Centar za socijalnu skrb je dužan upoznati majku s njezinim obvezama glede mogućnosti saznanja oca djeteta - čl. 66. i 67. ObZ FBiH.

10) Usp. čl. 75. ObZ FBiH. i čl. 64. ObZ BD. Tužbu za utvrđivanje očinstva skrbničko tijelo moći će podnijeti u situacijama kada taj postupak ne pokreće majka.

11) U postupku utvrđivanja obveze i iznosa uzdržavanje maloljetne djece od strane roditelja sud će utvrditi u kojoj mjeri roditelji imaju te mogućnosti i sposobnosti cijeneći njihovu životnu situaciju. V. o tome detaljnije kod: Zečević, E., Porodičniopravni odnosi, „Logos“ Centar za edukaciju i pružanje intelektualnih usluga, Sarajevo, 2005., str. 150 i 151.

12) Čl. 215. ObZ FBiH glasi: „Roditelji su dužni uzdržavati malodobno dijete i u izvršavanju te obveze moraju iskoristiti sve svoje mogućnosti i sposobnosti.“

vjeti s djetetom,¹³ tom roditelju i tada ostaje obveza uzdržavanja djeteta.

Inače, u patrijarhalnom društvenom ustrojstvu obiteljska solidarnost bila je dominantna, s neznatnom društvenom intervencijom. Današnji način života dovodi do slabljenja srodničkih i obiteljskih veza, pa zakonodavac uređuje u kojoj mjeri se ta obveza mora izvršavati unutar uže zajednice, a koliki teret zaštite će snositi društvo. Kada se međusobno uzdržavanje ne može ostvarivati - u potpunosti ili djelomično, društvena zajednica prema važećim propisima osigurava sredstva potrebna za uzdržavanje.¹⁴ Time imamo dva vida uzdržavanja koja se ostvaruju kroz obiteljsku solidarnost i onu supsidijarnu - društvenu solidarnost.¹⁵ Suvremene tendencije pokazuju kako se sve više sužava krug osoba između kojih postoji obveza uzdržavanja, a tu obvezu u većoj mjeri preuzima država putem sustava socijalne zaštite.

Orijentacijski možemo navesti najugroženije, ujedno i najranjivije kategorije djece, s obzirom na vlastita svojstva, obiteljskopravne i društvene okolnosti:

- djeca sa psihofizičkim bolestima, nedostacima ili smetnjama,
- djeca bez roditeljske skrbi, u ustanovama i udomiteljstvu,
- djeca u jednoroditeljskim obiteljima,
- djeca u siromašnim obiteljima.

Uzdržavanje maloljetne djece česta je materija koja se razmatra u sudskoj praksi suvremenih država, poglavito stoga što dosta djece nakon raspada obitelji živi samo s jednim roditeljem. Taj roditelj nije u mogućnosti sam uzdržavati djecu, a postojeći sustavi obveznog uzdržavanja nisu djelotvorni u smislu osiguravanja ispunjenja obveze uzdržavanja i od drugog roditelja.¹⁶

Mogućnost ostvarivanja prihoda djece tijekom školovanja i studiranja u svakodnevnom životu i sudskoj praksi predmet je različitih tumačenja, a zbog dosta oskudne zakonske regulative ne može se uvijek jasno definirati ili odrediti. Nedefinirano je u kojoj mjeri izvanredno studiranje treba biti obuhvaćeno uzdržavanjem, ako je takvo studiranje posljedica objektivnih okolnosti. Isto tako, možemo se zapitati hoće li razdoblje od 26 godina života obuhvatiti potrebno studiranje nakon reforme dužine trajanja studiranja na fakultetima.¹⁷ Nejasno je kako tretirati situaciju kada dijete zbog bolesti promije-

13) Ta mjera izriče se u slučaju ako „... roditelj s kojim dijete živi ugrožava interes djeteta i u većoj mjeri zanemaruje podizanje, odgoj i izobrazbu djeteta ili ne sprečava drugog roditelja ili člana obiteljske zajednice da se na ovaj ponaša prema djetetu, ili ako je kod djeteta došlo do većeg poremećaja u odgoju.“

14) Čl. 213. st. 2. ObZ FBiH glasi: „U slučajevima u kojima se međusobno uzdržavanje osoba iz stavka 1. ovog članka ne može ostvariti u cijelosti ili djelomično, društvena zajednica pruža, pod uvjetima određenim zakonom, neosiguranim članovima obitelji sredstva prijeko potrebna za uzdržavanje.“

15) Ponjavić, Z., Između porodične i društvene solidarnosti, u: Ostvarivanje i zaštita prava na zakonsko izdržavanje - Zbornik radova, Kragujevac, 2002, str. 8.

16) Vijeću Europe je na Europskoj konferenciji obiteljskog prava u Beču 1977. godine dana ovlast da državama članicama može preporučivati intervencije u obliku davanja uzdržavanja djeci unaprijed ako roditelji ne izvršavaju svoje obveze, a Odbor ministara Vijeća Europe je u svrhu prihvaćanja zajedničkih smjernica i ujednačavanja pravnih uređenja država članica 4. veljače 1982. godine usvojio Preporuku broj (82) 2 o plaćanju predujma za uzdržavanje djece. (*Recommendation No. R (82) 2 of the Committee of Ministers to member states on payment by the state of advances on child maintenance*, internetski izvor: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=601039&SecMode=1&DocId=674666&Usage=2>; VI. 2016.).

17) Zakonsko razdoblje od 26 godina ne može obuhvatiti: devetogodišnje osnovno i srednjoškolsko obrazovanje, šest godina trajanja studiranja na nekim fakultetima (kao medicinski) plus još jednu godinu apsolvetskog statusa, tj. statusa redovitog studenta nakon završetka predavanja, te eventualno služenje vojne obveze za vrijeme studiranja.

ni studentski status ili produži vrijeme studiranja, te je li poslijediplomski studij redovito školovanje. Zanimljivo je i pitanje ima li dijete pravo na redovite prihode za vrijeme školovanja i nakon sklapanja braka.¹⁸

Zakonodavci u BiH predviđaju određena ograničenja i kontrolu roditeljskih imovinskih ovlasti u odnosu na dijete. Tako oni imaju obvezu na zahtjev skrbničkoga tijela polagati račune o upravljanju imovinom djeteta kao i o prihodima koji se ostvaruju za potrebe djeteta. Pored toga, u svrhu zaštite imovinskih interesa djeteta skrbničko tijelo donosi odluku o stavljanju roditelja u položaj skrbnika, čime se postiže djelotvornija zaštita djeteta. U istom smislu su i odredbe čl. 266. st. 2. ObZ FBiH kojima je uređeno da roditelji mogu samo s odobrenjem skrbničkog tijela poduzimati procesne radnje pred sudom ili drugim tijelima, a koje se odnose na imovinu djeteta.

3. Mogući prijedlozi *de lege ferenda*

Na prvom mjestu možemo istaknuti da je potrebno precizirati u kojoj mjeri su nedovito i izvanredno studiranje obuhvaćeni uzdržavanjem ako su posljedica objektivnih okolnosti, te precizirati ima li dijete pravo na uzdržavanje i za vrijeme školovanja ako je sklopilo brak. Osim toga, potrebno je detaljnije propisati dužnost uzdržavanja roditelja prema punoljetnoj djeci nakon prestanka njihovog obrazovanja ako ne mogu zasnovati radni odnos. Smatramo da bi trebalo propisati modus djelotvornijeg ispunjenja dužnosti uzdržavanja djece od strane roditelja s kojim ona ne žive u obiteljskoj zajednici.

I u našim uvjetima postupno dolaze do izražaja tendencije otprije prisutne na europskom prostoru izjednačavanja važnosti očinske uloge s majčinskom ulogom, pa očinstvo više ne znači samo brigu o ekonomskom opstanku obitelji, nego i preuzimanje drugih uloga i zadaća, poglavito u vezi skrbi, uzdržavanja, odgoja i obrazovanja djece.¹⁹

Međunarodni dokumenti²⁰ ističu važnost „odsutnosti“ siromaštva u obiteljskim i širim društvenim odnosima. Opća deklaracija o ljudskim pravima (UN), ističe da su gospodarska prava nužna za ljudsko dostojanstvo i slobodan razvoj vlastite ličnosti, a Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima UN, u čl. 57. navodi da je: „pravo na pomoć za podmirenje osnovnih životnih potreba slabih, nemoćnih i drugih koji su nezbrinuti zbog nezaposlenosti ili nesposobnosti za rad“, a u čl. 61., 62., 63. st. 3. istaknuta je osobita zaštita obitelji, majčinstva, djece i mladeži.

Uporište za izmjenu propisa kojim će se osnažiti materijalni položaj djece.... su i temeljna načela Deklaracije UN o pravima djeteta iz 1959. , ostvarenje kojih je preduvjet

18) Rezolucijom 1904 (2012) Parlamentarne Skupštine Vijeća Europe o pravu na slobodu izbora u obrazovanju u Europi, sloboda izbora obrazovanja povezuje se sa slobodom savjesti. Usp. Hrabar, D., Prava djece u Europskoj uniji - pravni okvir, a u Bodiroga-Vukobrat, N.; Hlača, N.; Hrabar, D.; Jakovac-Lozić, D.; Korać Graovac, A.; Lapaš, D.; Majstorović, I.; Medić Musa, I.; Novak, B.; Sikirić, H.; Smokvina, V.; Winkler, S.; Žnidarić Skubic, V.; Župan, M., Europsko obiteljsko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2013, str. 62.

19) O začetima tih procesa u Velikoj Britaniji v. u: James, A. L.; Richards, M. P. M., Sociological perspectives, family law and children: Adult thinking and sociological tinkering, Journal of Social Welfare & Family Law, Vol. 21 Issue 1, 1999, p 23, 17 p.

20) Spomenut ćemo još neke dokumente: Haška konvencija o uzdržavanju (preciznije: Konvencija o pravu mjerodavnom za obveze uzdržavanja), 1973.; Haška konvencija o priznanju i ovrši odluka o uzdržavanju iz 1973.; Haška konvencija o mjerodavnom pravu za obveze uzdržavanja djece iz 1956.; Protokol za obveze uzdržavanja (Protokol o pravu mjerodavnom za obveze uzdržavanja), Den Haag, 2007.; Uredba o uzdržavanju - Uredba Vijeća (EZ) br. 4/2009. iz 2008. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i ovrši odluka te suradnji u stvarima uzdržavanja...

cjelovitog tjelesnog i duševnog razvoj djeteta : 1. dijete mora uživati i posebnu zaštitu utvrđenu zakonom ili drugim aktima države, 2. dijete od rođenja ima pravo na ime i državljanstvo, 3. dijete ima pravo uživati sve pogodnosti socijalne zaštite, 4. dijete i majka imaju pravo na posebnu njegu i zaštitu, 5. djeca tjelesno i duševno oštećena imaju pravo na specijalnu njegu, obrazovanje i skrb, 6. za razvoj djeteta potrebni su ljubav i razumijevanje, 7. dijete ima pravo na obrazovanje,²¹ 8. u slučajevima opasnosti dijete treba prvo zaštititi i pružiti mu pomoć, 9. dijete treba zaštititi od svih oblika zanemarivanja, okrutnosti i iskorištavanja, 10. dijete treba zaštititi i od običaja koji potiču rasnu, vjersku ili bilo koju drugu vrstu podvajanja. Promjene propisa o pravu na dječji doplatok trebale bi jasno ukazati na činjenicu da je pravo na doplatok za djecu socijalna mjera i da treba biti instrument kako borbe protiv siromaštva tako i u funkciji pronatalitetne politike. Zato bi to pravo trebalo biti ponajprije pravo djeteta, a ne roditelja, i ne bi ga trebalo ograničavati raznim cenzusima.

Veću važnost treba dati i sustavu obiteljskih povlastica²² (dječji doplatok, roditeljne naknade, porezne povlastice za obitelji s djecom i sl.) putem kojih se državnim sredstvima nastoji poboljšati materijalni položaj obitelji s djecom. Iako se socijalna davanja često smatraju nepotrebnim teretom i troškom, moderna socijalna država trebala bi takva izdvajanja promatrati kao nužno i višestruko korisno socijalno investiranje kojim se otklanjaju ili ublažavaju egzistencijalni problemi u obiteljima. Ako bi dječji doplatok²³ bio isključivo pravo samoga djeteta, tada bi svako dijete moglo ostvarivati to pravo kao svoje pravo, neovisno o ostalim obiteljskim prihodima. Takvim proširenim pravom svakoga djeteta na doplatok smanjivale bi se teškoće uzdržavanja i školovanja djece te posredno poticala pronatalitetna politika.²⁴

Društvena zajednica trebala bi ojačati socijalne fondove iz kojih bi se osiguravalo uzdržavanje bolesne, kao i djece s mentalnim ili tjelesnim poteškoćama u razvoju, kada to nisu u stanju činiti njihovi roditelji. Pored toga svakako bi trebalo omogućiti centrima za socijalnu skrb raspolaganje većim novčanim iznosima u svrhu ublažavanja posljedica siromaštva u obiteljima. Jedna od najznačajnijih novčanih pomoći jest stalna pomoć, namijenjena osobama/članovima obitelji koje nemaju sredstava za uzdržavanje u visini propisanoj Zakonom,²⁵ a može se govoriti o dvije kategorije korisnika. Prvi su oni koji se smatraju siromašnima zbog toga što nemaju uopće vlastitih prihoda ili su ti pri-

21) U sklopu pozitivnih obveza države u primjeni odredaba Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, zanimljivo je pitanje suodnosna pojma „učinkovitog“ obrazovanja i koristi odnosno dobiti od tog obrazovanja, koje se ponajprije očituje u mogućnosti zapošljavanja na temelju završenog obrazovanja. V. o tome u: Batistić Kos, V., Pozitivne obveze prema Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine d. d., Zagreb, 2012, str. 292 i 293.

22) O još jednom mogućem obliku pomoći obiteljima od strane države v. kod: Rešetar, B., Državni predujam za uzdržavanje djece, Revija za socijalnu politiku, Zagreb, 2005, god. 12, broj 2, str. 157-173.

23) Sada se dječji dodatak u BiH isplaćuje se na razini općina kao paušalni iznos koji se razlikuje od županije do županije i isplaćuju se u iznosu do 33 KM po djetetu mjesečno, a doplatok iznosi do 50 KM ako je dijete bez oba roditelja ili djeteta sa smetnjama u razvoju.

24) Prema znanstvenim analizama sadašnje stanovništvo BiH brojčano predstavlja 86,63% od prijeratne populacije, što svjedoči o dramatičnoj depopulaciji na razini cijele države. Izvor: Milović, T. i Sitarski, M., Analiza dostupnih rezultata popisa stanovništva u BiH, preuzeto s: <http://www.idpi.ba/analiza-dostupnih-rezultata-popisa-stanovnistva-u-bih-2013-godine/>, pristup: 2. 2. 2017.

25) Inače, društvena zajednica nezbrinutim osobama, preko tijela za socijalnu skrb, osigurava potrebnu pomoć koja se ostvariva novčanim davanjima ili na drugi način. Državni i entitetski ustavi u BiH jamče prava na socijalnu skrb svim građanima. Čl. II. 1. Ustava BiH glasi: „Bosna i Hercegovina i oba entiteta osigurat će najviši stupanj međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda...“. Ustav FBiH za sve osobe unutar FBiH jamči i pravo „na socijalnu zaštitu“ (čl. 2. (1) n)), a čl. 5. Ustava RS propisuje da se Ustavno uređenje Republike temelji (i na) „socijalnoj pravdi“.

hodi manji od propisanih cenzusa. Druga je kategorija ona koja socijalnu skrb prima u svrhu zadovoljavanja specifičnih okolnosti i potreba, nastalih uglavnom zbog invalidnosti, starosti, psihičke bolesti, ovisnosti i dr. U tu se kategoriju ubrajaju i djeca i mladež bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djeca i mladež s poremećajima u ponašanju, žrtve obiteljskog nasilja i žrtve trgovanja ljudima. Pored navedenoga, smatramo iznimno korisnim i osiguranje besplatne pravne pomoći djetetu²⁶ u postupcima ostvarivanja uzdržavanja neovisno o materijalnom statusu obitelji. Jednako tako, potrebno je urediti apsolutni prioritet naplate uzdržavanja za djecu u odnosu na druge obveze obveznika uzdržavanja. U obiteljske zakone²⁷ trebalo bi unijeti odredbe kojima bi dužnost uzdržavanja postojala i za baku i djeda po roditelju koji nije ispunio svoju zakonsku dužnost uzdržavanja, s obzirom da je dužnost uzdržavanja unučadi od bake i djeda supsidijarna u odnosu na roditelje koji ne uzdržavaju dijete.

I na kraju, držimo uputnim učiniti promjene i u odredbama čl. 234. ObZ FBiH²⁸, u smislu propisivanja djelotvornije mogućnosti ispunjenja dužnosti uzdržavanja oca prema majci izvanbračnog djeteta i djetetu.²⁹ Usto, u parnicama za uzdržavanje djece³⁰ mogle bi se propisati veće ovlasti skrbničkog tijela i suda u postizanju nagodbe između roditelja i punoljetnog djeteta o visini doprinosa za uzdržavanje djeteta (čl. 238 ObZ FBiH, čl. 257 PoZ RS i čl. 216. ObZ BD). Nameće se i potreba propisivanja većih ovlasti skrbničkog tijela u zaštiti djetetovih imovinskih prava i interesa, kako bi se tom tijelu omogućilo sudjelovanje u ulozi umješača u postupcima koje nije ovlašten pokrenuti, radi zaštite prava i interesa stranke koja nije sposobna sama skrbiti o pravima i interesima djece.

4. Umjesto zaključka

Društveno koristan rad je temelj na kojem počiva ekonomski život obitelji. Imati mogućnost zaposlenja i na taj način zarađivati za sebe i cijelu obitelj iskonsko je pravo svakog ljudskog bića. Rad i obitelj od pamtivyjeka su povezani – u takvoj zajednici rad se oplemenjuje, jer se očituje kao *modus vivendi* za sve članove, njihov život i egzistenciju. Temeljno u tom svemu je da svaki čovjek ima pravo posjedovati plod svoga rada.

Radom moći stjecati potrebna sredstva za život vrlo često je određujući čimbenik mogućnosti zasnivanja obitelji, rađanja i podizanja potomstva. Jedna od temeljnih zadaća društvene zajednice, države - jeste i omogućavanje rada i zarađivanja za život, jer je to pretpostavka za dostojanstven život. Obitelj i svi njezini članovi, a posebice djeca bi u najmanjoj mjeri trebali osjećati posljedice loših propisa i neučinkovitosti društve-

26) U sklopu nastojanja priključivanju Europskoj uniji od strane države BiH, značajno je navesti da se u odredbama čl. 24. Povelje o temeljnim pravima Europske unije (2010), može zaključiti da djeci njihova prava pripadaju kao neovisnim i autonomnim subjektima. Podrobnije o tome v. kod. D. Hrabar, D., Prava djece..., nav. dj., str. 62 i 63.

27) I to: u čl. 222. ObZ FBiH, u čl. 239. PoZ RS i u čl. 201. ObZ BD.

28) To isto treba, na odgovarajući način učiniti i u odredbama čl. 252. PoZ RS i čl. 213. ObZ BD.

29) Treba istaknuti da se Uredba o uzdržavanju (EU, 2008) primjenjuje na obveze proizašle iz obiteljskopravnog odnosa, krvnog srodstva, bračnih odnosa ili tazbinskog srodstva. O tome v. u: Župan, M., Uzdržavanje u pravu Europske unije, a u: Bodiroga-Vukobrat N., i dr., Europsko...nav. dj., str. 268.

30) U unutarnjem, kao i u pravu Europske unije uzdržavanje se ne odvaja od statusnih pitanja na kojima ono počiva, pa je primjerice tužbi za utvrđivanje očinstva često pridružen i zahtjev za uzdržavanje djeteta. V. isto, str. 273.

nih institucija. Problematika siromaštva neopravdano se isključivo povezuje uz socijalnu skrb i uz socijalne naknade, a nažalost nema tretman stalnog proračunskog segmenta i dugoročnog planiranja, jer je socijalna sigurnost temelj društvene sigurnosti i jamac njegova opstanka. Odnos prema djeci treba biti trajna društvena briga, koja će se očituovati u kvalitetnom pristupu prema obiteljima s djecom, a posebice prema majkama i samohranim roditeljima.

Obitelj, a posebice djeca trebaju biti predmet posebne društvene pozornosti i skrbi, kroz različite pristupe i aktivnosti: zakonodavne, administrativne, gospodarske, socijalne, zdravstvene, obrazovne... U tom smislu državna i druga mjerodavna tijela i ustanove moraju posebnu pozornost posvetiti reguliranju roditeljskih naknada i drugih doplataka za djecu, osiguravanjem potrebnih kapaciteta u vrtićima i jaslicama, zaštite roditeljstva, socijalne skrbi, zdravstvene zaštite, školovanja, stručnog usavršavanja, rada i zapošljavanja. Fiskalna i porezna politika svojim korektivima u znatnoj mjeri može dati doprinos ostvarivanju kvalitetne društvene skrbi za djecu i obitelj. Primjerice, trebalo bi u većoj mjeri omogućiti i nezaposlenim roditeljima da njihova djeca mogu koristiti usluge zdravstvenih, športskih, obrazovnih i dječjih ustanova i njihovih prostora. Pored toga, snižavanje cijena različitih segmenata društvene zaštite i usluga za djecu bio bi znatan doprinos dokidanju tendencija stalnog osiromašenja obitelji.

Usklađenom zakonodavnom reformom i provedbom navedenih mjera i aktivnosti mogao bi se očekivati pozitivan društveni pomak, koji bi barem ublažio sadašnje negativne tendencije nezaposlenosti, iseljavanja i demografskog izumiranja stanovništva na većini ozemlja BiH. Smanjivanje siromaštva djece u bosanskohercegovačkim uvjetima moguće je postići ukupnim rastom životnog standarda stanovništva s istodobno većim senzibilitetom društva za važnost obitelji i materijalnog položaja djece.

Poznata izreka kaže da nije bogat (ili sretan) onaj tko mnogo ima, već je bogat onaj tko malo treba. A malo treba onaj tko zna zašto živi i ima osmišljen život. Sreća se dobiva na dar kada se solidariziramo s najpotrebnijima oko nas i u cijelom društvu - a takva su upravo djeca, jer dostojanstven život djece u svim segmentima jamac je opstanka društva.

INSTITUTIONAL AND FAMILY LAW SUPPORT WITH A FUNCTION OF REDUCING CHILD POVERTY

Summary

An extremely difficult children's financial situation is one of the most painful indicators of the poverty of the wider layers of the population in the society of Bosnia and Herzegovina.

The author analyzes the causal connection between the normative status, objective circumstances and unsettled social relations, which create prerequisites for the impoverishment of children and families with children. He points to the need for systemic changes in social approaches and the normative sphere, by placing primary emphasis on fairer distribution of material goods as a prerequisite for effective protection of families with children, especially the unprotected and vulnerable categories of children.

Keywords: child poverty, family support, social security, fair distribution, protection of children's rights.